

MIECZYSLAW WRZOSEK

LENGYELEK A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOMBAN

Az Októberi Forradalomban részt vett lengyelek tevékenységének története — érthetően — a lengyel történettudományi kutatások fontos területe. A problémakör ugyan még koránt sincs a maga teljességében feldolgozva, a téma irodalma ettől függetlenül olyan alapvető tényeket rögzít, melyek alapul szolgálhatnak az elmélyültebb következtetések és szélesebb körű általánosítások megfogalmazásához. Számos új megállapítás tehető a forráspublikációkban közreadott anyagok alapján is. A problémakör sokoldalúbb megértése azonban mégiscsak — elsősorban — a szovjet és lengyel levéltárakban őrzött anyagok hatékonyabb kutatásának eredményétől függ.

A lengyelek hozzájárulását az Októberi Forradalom győzelméhez rendkívül sokféle tényező befolyásolta. Meghatározó szerepet játszott az Oroszországban akkor élt lengyelség létszáma, továbbá társadalmi és személyi összetételük. A lengyel történetírásban mindmáig hiányoznak a pontosabb mennyiségi megállapítások; általában az a nézet, hogy 1917-ben az orosz közigazgatáshoz tartozó területeken kb. 3,5 millió lengyel élt.¹ A hozzáférhető forrásanyagok alapján történő becslések szerint ugyanis csaknem 3 millió volt a polgári lakosság száma, közülük 2 millió még régebben telepedett le Oroszországban, és kb. egymillióan menekültek át a Lengyel Királyságból.² A lengyel nemzetiségű katonák számára vonatkozó pontosabb tájékoztatókból kiderül, hogy az akkori orosz hadseregben mintegy 500 000 lengyel szolgált, köztük 119 tábornok és megközelítően 20 000 tiszt. Oroszország területén pedig több mint 100 000 lengyel nemzetiségű hadifogoly — az osztrák—magyar és a német hadsereg volt katonái — tartózkodott.³

Az oroszországi lengyel kolóniából, amely 1917-ben jelentős hadi-mozgósítási képességgel rendelkezett — osztályszempontok következtében szemmel láthatóan hiányzott a belső konszolidáltság. Ennek a közösségnek a döntő többsége a parasztsághoz tartozott. Ez a megállapítás érvényes az Oroszországban régebben letelepültekre és az áttelepültekre egyaránt. Jelentős létszámot képviseltek a lengyel munkások, akik már az első világháború előtt az orosz ipari üzemekben dolgoztak, és Oroszország belsejébe kerültek azokkal a gyárakkal, amelyeket csak a hadműveletek idején telepítettek át a Lengyel Királyságból. Az oroszországi lengyel kolóniához tartoztak továbbá az uradalmi hivatalnokok,

1 W. Najdus: Polacy w rewolucji 1917 roku. Varsó, 1967. 40. o.

2 Uo.

3 M. Wrzosek: Polskie korpusy wojskowe w Rosji w latach 1917—1918. Varsó, 1969. 23. o.

cselédek, kereskedők, iparosok, munkások, értelmiségiek és az ún. szabad foglalkozásúak (orvosok, jogászok, mérnökök és művészek).⁴

A lengyel kolónia ideológiailag sem volt szilárd. Alakulására különféle politikai csoportosulások hatottak. A társadalmi jobboldal érdekeit négy politikai csoportosulás képviselte. Köztük, és általában Oroszországban, a legbefolyásosabb Roman Dmowski Nemzeti Demokrata Pártja volt, melyet a Reálpolitikai Párt támogatott. Mindkét párt, egészen a cárizmus megdöntéséig, határozottan oroszbarát volt. A későbbiekben elsősorban az antant-államok táborában kerestek támogatást. Ezzel szemben a másik két politikai csoportosulás, a Nemzeti Konzervatív Párt és a Nemzeti Munkapárt⁵ a volt Köztársaság (a felosztás előtti Lengyelország) keleti területein élő földbirtokokos képviselőit egyesítette és az antant ellenségeinek győzelmét várta. Az orosz Alkotmányos Demokrata Párt programját fogadta el a haladóbb, bár módfelett ingadozó álláspontot elfoglaló Lengyel Demokrata Bizottság.⁶ A falusi lakosság érdekeit képviselte a Lengyel Népi Szövetség.⁷ A lengyel munkásmozgalom jobbszárnyán lépett fel a Lengyel Szocialista Párt, amely az ún. Forradalmi Frakcióként (PPS-Frakcióként) működött. A lengyel munkásosztályt képviselték ugyanakkor olyan politikai csoportosulások, mint a Lengyel Királyság és Litvánia Szociáldemokráciája (SDKPiL), a Lengyel Szocialista Párt Baloldala (PPS-Baloldal) és a Lengyel Szocialista Egyesülés.⁸

Az említett politikai csoportosulások programjának megítélésében alapvető szempont az oroszországi lengyel hadsereg létrehozásához való viszonyuk. A jobboldal érdekeit képviselő hadsereg gondolatának voltak nyílt támogatói, ám számosan elleneztek. A hadszervezés megkezdését kezdeményezte és ösztönözte a Reálpolitikai Párt által támogatott Nemzeti Demokrata Párt. A többi párt, vagyis a lengyel politikai csoportosulások döntő többsége, ellenezte a hadsereg létrehozását. Osztályszempontok alapján a legkövetkezetesebb elutasító álláspontot az SDKPiL, a PPS-Baloldal és a Lengyel Szocialista Egyesülés foglalta el.⁹

Az oroszországi lengyel hadsereg létrehozásának híre természetesen felkeltette az orosz hadseregben szolgáló lengyelek érdeklődését. Fokozta az érdeklődést az orosz hadsereg belső helyzete, melyet az 1917. március 1-i (14-i) 1. sz. parancs váltott ki. A parancsot a Munkás- és Katonaküldöttek Pétervári Szovjetje adta ki és ebben engedélyezte a katonák részvételét a nyilvános összejöveteleken és gyűléseken. Lehetővé tette a hadseregben egyesületek és szövetségek megteremtését és létezését is.¹⁰ Mindez magával hozta a lengyel katonák mozgalmának felélénkülését és ez számos lengyel katonai szövetség létrejöttében jutott kifejezésre. Az orosz hadseregben szolgáló lengyelek mozgalma 1917. már-

⁴ M. Wrzosek: *Polski Zwiozek Demokratyczny w Minsku na Białorusi w 1917. r. „Kwartalnik Historyczny”*, 1970. 2. sz. 337. o.

⁵ *Materiały archiwalne do historii stosunków polsko-radzieckich*, I. k. Varsó, 1957. 129. o.

⁶ M. Wrzosek: *Polski Związek Demokratyczny... i. m.* 341. o.; W. Najdus: *Polacy w rewolucji... i. m.* 113. o.; Z. Wasilewski: *Proces Lednickiego*. Varsó, 1924. 181. o.; Z. Nagórski: *Ludzie mego czasu*. Párizs, 1964. 116. o.

⁷ *Kwestia wojska polskiego w Rosji w 1917 r.* Varsó, 1936. 33. o.; J. Fajkowski: *Ludowcy polscy w Rosji w latach 1917—1918. Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego*, 1967. 9. sz. 335. o.

⁸ A. J. Manuszewicz: *Gyejatyelnoszty polszkih szocialdemokratyicseszkih organizacii v Rosszii v period podgotovki Oktyabrszkoj revolucii. (Oktyabrszkaja revolucija i zarubezsnuje szlawjanszkije narodi. Moskwa, 1957. 76. o.; valamint: Polszkije intyernacionalishti v borbe za pobeđu szovjetszkoj vlasztyl v Rosszii. Moskwa, 1965. 56. o.)*; Z. Lukawski: *Przyczynek do historii Zachodnije Dywizji Strzelców, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”*. 1960. 4. sz. 119. o. R. A. Jermolajewa: *K. isztorii polszkih kommunyisztjicseszkih organizacii i organov RKP (b) dlja raboti szregyi polszkovo naszelenija na tyerritorii Szovjetszkoj Reszpubliki v 1917—1921 g. (Oktyabrszkaja revolucija i zarubezsnuje szlawjanszkije narodi 47. o.)*; R. Jabtonowski: *Wspomnienia 1905—1928*. Varsó, 1962. 180. o.; W. Uziembło: *Wspomnienia 1900—1939*. Varsó, 1965. 148. o.

⁹ M. Wrzosek: *Polskie korpusy wojskowe... im.* 38. o.

¹⁰ T. Kazimierski: *Wojskowi Polacy w Rosji w czasie rewolucji 1917—1918*. Varsó, 1935. 20. o.

cius 24-én kezdődött Pétervárott¹¹ a Lengyel Katonák Szövetségének (ZWP) megalakulásával. A pétervári ZWP kulturális-nemzeti, valamint érdekvédelmi alapon igyekezett egyesíteni a lengyel katonákat. Fiókszervezetei is beleszámtva több mint 10 000 tagja volt. Tevékenységére a lengyel haladó és szocialista politikai csoportok gyakoroltak befolyást. Ez tevékenységének meglehetősen baloldali színezetet adott, ami kifejezésre jutott az oroszországi lengyel hadsereg létrehozásával kapcsolatos elutasító állásfoglalásban is.¹²

A pétervári ZWP versenytársaiként léptek fel a Nemzeti Demokrata Párt ösztönözte szövetségek. Programjuk középpontjában egy nagy létszámú lengyel hadsereg létrehozása állt, melyet Oroszország és az antant-államok szövetséges haderőként támogatnának. Mivel a lengyel katonák között nem volt egység, az oroszországi lengyel hadsereg létrehozásának kérdésében éles harc robbant ki. Összecsapásokra került sor többek között az akkoriban gyakori lengyel katonai kongresszusokon is. Heves vitára került sor már az 5. orosz hadsereg lengyel katonáinak Rzezyc(?) -i (Rrzsev?) tanácskozásán (1917. április 10—16).¹³ a Nyugati Front lengyel katonáinak minszki kongresszusán (1917. április 29—május 4.),¹⁴ továbbá a lengyel katonák moszkvai kongresszusán (1917. június 3—4.)¹⁵ A lengyel hadsereg kérdésében a döntő összecsapás azonban csak a lengyel katonák I. oroszországi kongresszusának pétervári ülésén következett be (1917. június 8—22.), és ez nyílt szakadáshoz vezetett. A hadsereg létrehozásának ellenzői elhagyták az üléstermet és megalakították a Lengyel (Baloldali) Katonai Szövetségek Központi Bizottságát, amely a pétervári ZWP kezdeményezte szellemben folytatta tevékenységét. Ezzel szemben a hadsereg létrehozásának szószólói 1917. június 19-én határozatot hoztak a lengyel fegyveres erők létrehozásáról. Két nappal később felállították a Lengyel Katonai Főbizottságot (Naczelný Polski Komitet Wojskowy = Naczpól), melynek élére egy fiatal ügyvéd, Władysław Raczkiewicz zászlós került.¹⁶

A hadsereg ügyében hozott határozatok megvalósítása a katonai baloldal elmentéses álláspontja következtében komoly akadályokba ütközött. Útjában állt többek között Alekszandr Kerenszkij orosz hadügyminiszter is, aki nem értett egyet a létrehozással és megtagadta a Naczpól elismerését. Csak az orosz csapatok júliusi támadásának kudarca után tanúsított némi engedékenységet. Ekkor a hadügyminisztérium beleegyezett egy lengyel hadtest felállításába. Az alakulat parancsnoki tisztét egy ellenforradalmi beállítottságú lengyel tábornok, Józef Dowbor-Musnicki vette át. A felállítandó alakulat szervezeti keretét I. lengyel hadtestként jelölték meg, amit az orosz hadsereg főparancsnoka, Lavr Kornyilov tábornok is jóváhagyott.¹⁷

A lengyel hadsereg létrehozásában még komolyabb akadályt jelentett az állományába számba vehetők magatartása. Az orosz hadseregben szolgáló lengyelek vagy haza kívántak térni, vagy pedig a baloldali polgári és katonai csoportosulások propagandájának hatása alatt álltak, tehát nem akartak tömegesen jelentkezni az I. lengyel hadtest egységeibe. Elutasító álláspontot foglalt el a még a cárizmus megdöntése előtt szervezett Lengyel Lövészadosztály katonáinak

11 M. Norwid—Raczkiewicz: Przyczynek do historii Związku Wojskowych Polaków w Piotrogrodzie. Centralne Archiwum Wojskowe (Központi Katonai Archivum, a továbbiakban: CAW) 400/1995. 2. o. (kézirat).

12 M. Wrzosek: Polskie korpusy wojskowe... im. 90. o.

13 J. Marcińczyk: Chwila osobliwa. Lublin, 1919. 12. o.

14 Materiały archiwalne... 40. o.

15 J. Marcińczyk: i. m. 61. o.

16 Sprawozdanie z obrad I Ogólnego Zjazdu Wojskowych Polaków w Piotrogrodzie. CAW 410/12/8—9. 78. o.

17 J. Dowbor—Musnicki: Krótki szkic do historii I Polskiego Korpusu. Varsó, 1919. 12. o.

túlnyomó többsége is. Ebben az alakulatban forradalmi hangulat uralkodott. Ez arra indította a Naczpolt, hogy erősen megsűrje a hadosztály állományát. Ennek befejezése után az egységekben csak 150 tiszt és kb. 2500 közlegény maradt.¹⁸ A leghatározottabb ellenállást mégis a Lengyel Lövészadosztály tartalékredeinek katonái tanusították. Ezt az egységet, mely az ukrajnai Belgorodban állomásozott, 1917. januárjában alakították meg. Az év közepére nagy mértékben felduzzadt, állományába ugyanis mintegy tizenhétezer tiszt és közlegény tartozott. A forradalmi hangulat annyira elterjedt körükben, hogy csupán 120 tiszt és 400 közlegény volt hajlandó átmenni az I. lengyel hadtest egységeibe.¹⁹ A Dowbor-Musnicki tábornok szervezte egységek ennek következtében igen lassú ütemben fejlődtek, ugyanakkor szemben álltak az akkori oroszországi események alakulásával. Ellenforradalmi jellegük részben már akkor megnyilvánult, amikor megpróbálták bekapcsolódni a Kornyilov tábornok szervezte puccsba.²⁰ Igazi arcukat azonban csak később mutatták meg, amikor a lengyel uralkodó osztályok fegyveres erejeként léptek fel.

A tartalék lövészezred forradalmi jellege már a cárizmus megdöntése utáni első napokban kialakult. Az ezred magatartása éles belső harcban formálódott, melyet a bolsevik párt tagjai, továbbá olyan lengyel forradalmi politikai csoportosulások, mint a PPS-Baloldal, a SDKPiL és a Lengyel Szocialista Egyesülés harcosai kezdeményeztek. E harc fontos állomása volt az ezred katonai bizottságának létrehozása már 1917. márciusában.²¹ A bizottság befolyására szilárdult meg a katonák szembenállása az ellenforradalmi beállítottságú parancsnokokkal. A bizottság tevékenységének hatására alakult ki a katonákban a gyűlölet a polgári rendszer, az imperialista háború és a fronton való további tartózkodás iránt. Ezt az álláspontot tükrözte az 1917. augusztus 7-én (20-án) 35 tiszt és több mint 16 000 közlegény által elfogadott Eszmei Nyilatkozat. Ebben olyan lengyel katonai alakulatok létrehozására szólítanak fel, melyek „a lengyel katonai szervezetek (század-, ezred-, hadosztálybizottságok stb.) széles körű részvételének demokratikus elveire támaszkodnak.”²² Ez rendkívül fontos állásfoglalás volt, hiszen lényegében kijelentette a lengyel dolgozó osztályok fegyveres erejének létrehozását. Az Eszmei Nyilatkozatban foglalt állásfoglalások lelkes megvalósítója és a lengyel forradalmi fegyveres erők létrehozásának szenvedélyes híve volt a tartalék lövészezred új parancsnoka, Mieczysław Jackiewicz főhadnagy, akit a forradalmi beállítottságú katonák szavazással választottak meg. Hivatalosan is hozzáfogott az ezred demokratikus elvek szerinti hadosztályátszervezéséhez. Az orosz hadügyminisztériumban tett erőfeszítései azonban sikertelenül végződtek. Hozzárult ehhez többek között az is, hogy hiányzott a ZWP (Baloldal) Központi Bizottságának támogatása. Ez utóbbiban ekkor többségben volt a mérsékeltlen haladó irányzatú vezető. A forradalmi események előrehaladásának hatására egyre radikálisabb hangulatáról ismert tartalék lövészezred fokozatosan elvesztette a Központi Bizottság kegyeit, bár az kezdetben támogatta.²³

Egyébként még az SDKPiL is ellenezte a lengyel forradalmi katonai alakulatok felállítását. E legforradalmibb lengyel párt vezetőinek az volt a meggyőződése, hogy az önálló nemzeti katonai alakulatok felállítása a nemzeti szeparatiz-

¹⁸ H. Bagiński: Wojsko polskie na wschodzie 1914—1920. Warsó, 1921. 74. o.

¹⁹ M. Wrzosek: Przyczynek do historii I Rewolucyjnego Pułku Polskiego. „Wojskowy Przegląd Historyczny” (a továbbiakban — WPH) 1957. 4. sz. 721. o.

²⁰ M. Wrzosek: Polskie korpusy wojskowe... im. 99. o.

²¹ M. Wrzosek: Przyczynek... im. 708. o.

²² Uo. 718. o.

²³ W. Najdus: Polacy w rewolucji... im. 307. o.

mus megnyilvánulását jelentené, tehát megengedhetetlen. Az SDKPiL-nak ez az álláspontja abból az elvi megfontolásból eredt, melyet a nemzeti kérdésben általában és a reguláris nemzeti hadsereg kérdésében különösen képviselt.²⁴ A párt, miközben ellenezte a reguláris hadsereg létrehozását, követelte az egész nép felfegyverzését jogainak megvédése és felszabadító törekvéseinek valóra váltása érdekében.²⁵ Ám a katonai helyzet megváltozása mégis lehetővé tette a tartalék lövészezred átalakulását lengyel forradalmi fegyveres erővé. 1917. október 3-án az ezredet kivonták Dowbor-Musnicki tábornok formális alárendeltségéből és szolgálatilag a moszkvai katonai körzet parancsnoksága állományába került. Ez az orosz vezérkar utasítására történt.²⁶ Az intézkedés nagy jelentőségű volt. Ugyanis ettől kezdve Oroszországban két önálló, egymással szemben álló lengyel fegyveres erő létezett: a Nacpól égisze alatt szervezett és a lengyel uralkodó osztályok politikai csoportosulásai által támogatott lengyel jobboldali katonai alakulat, valamint a forradalmi politikai csoportok védnöksége alatt álló lengyel forradalmi katonai szervezet. Ezért már 1917. októberében kikristályosodott a két egymással szemben álló politikai tábor és a nekik megfelelő két különálló fegyveres erő.

1917. november 7-én (október 25-én) Oroszországban kitört a Nagy Októberi Szocialista Forradalom. Ez a forradalom az első világháború fordulópontja és egyben történelmi sorsforduló is volt. Új kor kezdetét jelentette az emberiség történetében és a világ első szocialista, a társadalmi igazságosság elvei alapján megszervezett államának megteremtéséhez vezetett. Ugyanakkor meghatározta a világ napjainkban is érvényesülő fejlődésének irányvonalát.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hallatlan befolyással bírt az oroszországi lengyel hadsereg ügyének fejlődésére is. Megkövetelte, hogy végre határozott álláspontot fogadjanak el a kérdésben. A lengyel jobboldal félreérthetetlenül az ellenforradalom oldalára állt, de belsőleg nem volt egységes és nem képviselt eléggé szilárd erőt. Ez alapvetően meghatározta magatartását, továbbá tevékenységének jellegét és hatókörét. Valójában ez igen szűk korlátok között mozgott. Pétervárott a lengyelek közül nem sokan álltak a régi rendszer oldalán. Egyedül az orosz tisztiiskolák junkerei, valamint a pétervári katonai körzetparancsnoksághoz tartozó negyven fős lengyel hadtápszázad néhány tisztje és katonája harcolt védelmében.²⁷ Azoknak a lengyeleknek a katonai magatartását, akik ideológiailag ugyan a jobboldali politikai csoportokhoz kötődtek, de nagy mértékben megőrizték semlegességüket, elsősorban a Nacpól álláspontja határozta meg. A Nacpól semlegesség szellemében fogant felhívásainak azonban nem tett eleget Dowbor-Musnicki tábornok. Nem került az összeütközéseket az új, forradalmi hatalommal, de szovjetellenes fellépéseiben óvatosságot tanúsított. Csupán a belorussziai földesurak és a volt cári tábornokok birtokainak fegyveres védelmére korlátozta tevékenységét. Szembeszállt az I. lengyel hadtestben a szovjethatalom által ösztönzött demokratizálódási folyamattal.²⁸

A Dowbor-Musnicki tábornok parancsnoksága alatt álló alakulatok demokratizálására irányuló tevékenységben részt vettek a lengyel forradalmi politikai

²⁴ Z. Lukawski: *Przyczynki do historii...* i. m. 118. o.; W. Najdus: *Lewica polska w Kraju Rad 1918–1920*. Varsó, 1971. 150. o.

²⁵ A. Zatorski: *Dzieje pułku biełgorodzkiego*. Varsó, 1960. 178. o.

²⁶ Uo. 174. o.

²⁷ M. Wrzosek: *Polskie korpusy wojskowe...* i. m. 111. o.

²⁸ Uo. 109. o.

csoportok és a ZWP (Baloldal) Központi Bizottságának forradalmi vezetői. Gyűlések szervezésével és egyéni beszélgetések során győzték meg a hadtest katonáit a katonabizottságok létrehozásának fontosságáról az egyes egységekben. Arra is ösztönöztek, hogy a vezető beosztásokat választott emberekkel töltsék be. Az I. lengyel hadtest demokratizálását célzó erőfeszítések azonban nem jártak sikerrel: Néhány egység demokratizálódásában ugyanakkor mégis történt jelentős előrelépés, így pl. a tartalék lövészdandárban, a műszaki ezredben és a tüzérezredben.²⁹

Határozottan támogatta viszont a szovjethatalmat a belgorodi tartalék lövészezred. Ez az ezred kifejezetten szovjetbarát magatartást tanúsított már az ellenforradalmi Ideiglenes Kormány megdöntése előtt is. Ez azért is történhetett, mert a főként a bolsevik párt tagjaiból álló belgorodi munkás- és katonaküldöttek szovjetje előzőleg ténylegesen gyakorolta a hatalmat a városban és a járás nagy részében.³⁰ A Nagy Októberi Szocialista Forradalom kitöréséről és az oroszországi ellenforradalmi Ideiglenes Kormány megdöntéséről szóló hír csak 1917. november 12-én (október 30-án) jutott el Belgorodba. Azonnal létrehozták a Belgorodi Forradalmi Katonai Bizottságot, amely nyilvánosságra hozta a földről szóló lenini dekrétumot és a közeli krétabányák államosításáról szóló rendeletet, ezzel egy időben pedig hozzákezdtek a város fontosabb objektumainak elfoglalásához és a járási szovjethatalom megteremtéséhez. A tartalék lövészezred aktívan részt vett ezekben az eseményekben és lelkesen hajtotta végre a belgorodi Forradalmi Katonai Bizottság utasításait.³¹ Az alakulat őrzatai és őrségei teljesítették szolgálatot többek között a környék ipari üzemeiben, továbbá a közeli vasútállomásokon, sőt még Kurszkban is. Őrizték a forradalmi rendet, és megakadályozták az ellenforradalmi fellépéseket.³²

A tartalék lövészezred a szovjethatalom támogatását azzal a hivatalos nyilatkozattal is dokumentálta, melyet a belgorodi Forradalmi Katonai Bizottságnak nyújtott át. Hasonló nyilatkozatot juttatott el az ezred a moszkvai Forradalmi Katonai Bizottsághoz is.³³ A nyilatkozat elküldésén túlmenően fegyvert és a szükséges katonai felszerelések biztosítását kérték. A moszkvai katonai körzet parancsnokságánál a moszkvai munkás- és katonaküldöttek szovjetjének alelnöke, Stanislaw Budzyński támogatta kérésüket, így az meghallgatásra talált. 1917. november közepe táján a harkovi katonai raktárakból fegyver- és felszerelészállítmányok érkeztek Belgorodba.³⁴

A tartalék lövészezred fegyverrel és a szükséges felszereléssel való ellátása arra mutatott, hogy az alakulat akkoriban a szovjethatalom teljes bizalmát élvezte. Ez a legvilágosabban a moszkvai katonai körzet parancsnoksága által az ezrednek adott címben jutott kifejezésre. A belgorodi lengyel alakulatot ugyanis I. lengyel forradalmi ezrednek nevezték el.³⁵

Az I. lengyel forradalmi ezred hamarosan fegyverrel is bizonyíthatta álláspontját. Erre az ellenforradalmi erők aktivizálódásával kapcsolatos események adtak alkalmat. Ezek az erők már 1917. novemberében felléptek a szovjethatalom ellen és széles körű harci akciókat kezdtek. V. Polikarpov alezredes, szovjet

²⁹ Polskie rewolucyjne formacje wojskowe w Rosji w latach 1917–1918. Megjelent a „Historia wojskowosci polskiej” című válogatásban. Varsó, 1972. 314. o.

³⁰ Isztorija Grazdanszkoi Voini v SZSZSZR. III. Moszkva, 1957. 27. o.

³¹ I. Pavlovski—K. Sobczak: Walczyli o Polskę. Varsó, 1967. 139. o.

³² A. Zatorski: Dzieje... i. m. 187. o.

³³ Garnizon polski w Biełgorodzie wobec przewrotu. Megjelent az „Echo Polskie” 1917. november 26-i számában.

³⁴ M. Wrzosek: Przyczynek... i. m. 726. o.

³⁵ St. Zieliński: Uwagi biełgorodzcyka o ksiązce „Dzieje pułku biełgorodzkiego”. WPH 1961. 3. sz. 343. o.

hadtörténész világította meg legteljesebben és leghitelesebben az ellenforradalmi erők elleni harcban részt vett ezred tevékenységét. Rámutatott, hogy az 1. lengyel forradalmi ezred, 1917. decemberében Belgorodnál harcolva, fellépett a fehérgárdista rohamosztagok ellen. Ezek az osztagok — parancsnokuk V. Manakin ezredes volt — Mogiljovból, a Dnyeper mentén, a Don alsó folyása melletti területre igyekeztek, itt vonták össze ugyanis az ellenforradalmi erőket Alekszej Kalegin tábornok parancsnoksága alatt.³⁶ Azokra a főbb fegyveres összeütközésekre, melyekben a lengyel ezred részt vett, a tomarovkai vasútállomás közelében, Belgorodtól nyugatra, továbbá Krapivnojénál és a Belgorodtól északra fekvő Dragunskojénál került sor.³⁷

Miközben az 1. lengyel forradalmi ezred erőinek egy része Belgorodnál harcolt, más alegységei részt vettek azoknak az orosz alakulatoknak a lefegyverzésében, melyek elhagyták a német fronton levő harcálláspontjukat, és Kurszk körzetébe jutottak.³⁸

A lengyel forradalmi ezred hamarosan igen bonyolult helyzetbe került, melyet a burzsoá-nacionalista ukrán Központi Rada magatartása alakított ki. A Rada nem akarta elismerni a Népbiztosok Tanácsát, és nem engedte meg az ellenforradalmi erők elleni harc céljából a Donhoz és Kubányba irányított szovjet fegyveres erők átvonulását. A szovjet egységek kénytelenek voltak fegyveres akciót szervezni abból a célból, hogy így erővel törjenek át a Donhoz. Az akció végrehajtásánál számítottak az 1. lengyel forradalmi ezred részvételére is. Az ezred katonai bizottsága azonban húzódozott a szükséges utasítások kiadásától. Álláspontját azzal indokolta, hogy aggódik az ukrán nacionalisták közigazgatása alá tartozó területeken élő lengyelek ezreinek sorsáért.³⁹ Az ezred részéről ez lényegében függelemsértés volt. Háborús viszonyok között és rendkívül bonyolult helyzetben kerül rá sor. Ilyen körülmények között határozta el a szovjet alakulat parancsnoka az ezred lefegyverzését. Ez az 1917. december 29-ről 30-ra virradó éjszaka meg is történt. Az 1. lengyel forradalmi ezred katonáinak egy része, akiket elkésértett ez a lépés és megrendített parancsnokuk, Jaczkiewicz főhadnagy véletlen halála, elhagyta az egységet és szétszóródott. A döntő többséget azonban nem tántorították el a sors ellentmondásai, és a lefegyverzett ezred közelékében maradtak.⁴⁰ Miután a Népbiztosok Tanácsának utasítására létrehozott különbizottság tisztázta az ügyet, Moszkvába mentek, és az ott hamarosan megszervezett lengyel forradalmi fegyveres erők magvát alkották.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom védelmének gondolatával szervezett lengyel forradalmi katonai egységek először a belorussziai Minszkben jöttek létre. Ebben kezdeményező szerepük volt a Lengyel Szocialista Egyesülés által összehívott gyűlésen 1917. december 23-án elfogadott határozatoknak. A lengyel forradalmi katonai alakulatok felállításáról szóló határozatokat egy különbizottság hajtotta végre, melynek tagja volt többek között Waclaw Daszkiewicz, Bolesław Pawłowicz, Piotr Gałazka, Józef Keller és Szymon Garnuszewski.⁴¹

Elsőként a Lengyel Forradalmi Zászlóalj alakult meg, mint a minszki szovjet 1. forradalmi ezredének keretalakulata. A főként az I. lengyel hadtestet elhagyó katonákból álló zászlóalj szervezése gyorsan haladt és már 1918. január közepén harcba vethették az ukrán Központi Rada ellenforradalmi fegyveres erői

36 V. Polikarpov: Razgrom bjelogvargyejszkich udarnih bataljonov pod Belgorodom v 1917 godu. Vojenno-Isztoricseszkiy Zsurnal 1963. 1. sz. 103. o.

37 Uo. 108. o.

38 Uo.

39 W. Najdus: Polacy w rewolucji... i. m. 364. o.

40 St. Zieliński: Uwagi biełgorodczyka... im. 343. o.

41 S. Heltman: Robotnik polski w Rewolucji Październikowej na Białorusi. Minszk, 1927. 64. o.

ellen. Az újabb lengyel forradalmi alakulatok Minszkben elkezdett létrehozása azonban nem folytatódhatott, mert félbeszakította a német megszálló csapatok betörése.

A Belorussziában szervezett lengyel forradalmi katonai alegységekhez tartozott ezenkívül a Vityebszkben felállított tüzéralakulat is. Magvát az 1918. január 1-én Stefan Weychert kezdeményezésére létrejött lengyel vörösgárdista egység képezte. Állományába kerültek az I. lengyel hadtest Vityebszknél állomásozó tüzegegységeiből elszökött katonák is. Ezeket az egységeket január végére már teljesen lefegyverezte az említett vörösgárdista alakulat, és akkor, átalakulva, felvette a Január 1. Lengyel Forradalmi Nehéztüzér Osztály elnevezést. A hadosztály parancsnoka a PPS-Baloldalhoz tartozó Stefan Czerniczki lett. A hadosztálynál munkatársa volt a PPS-Baloldal másik két vezetője is, Roman Roszkowski és Antoni Leppert.⁴²

Az 1917. decemberétől 1918. áprilisáig tartó időszakban a lengyel katonai egységek megalakításával kapcsolatos ügyekkel részben a Nemzetiségügyi Népbiztosság Lengyel Osztálya foglalkozott. Több orosz városban létrehozta katonai kirendeltségeit, többek között a 2., 5., 8. és 12. hadsereg, továbbá az Északi, a Nyugati és a Román Front parancsnokságain. A kirendeltségek fő feladata a lengyel forradalmi katonai alakulatok szervezése volt. Az volt az elképzelés, hogy később ezeket olyan forradalmi hadseregbe egyesítik, amely képes ellen-súlyozni a Naczpól égisze alatt szervezett alakulatokat.

A lengyel hadosztály katonai kirendeltségének megszervezése a 8. orosz hadseregben volt a legsikeresebb. Különösen kiemelkedő szerepet játszott ebben az SDKPiL egyik tagja, Henryk Bitner (fedőneve: Bicz=Ostor), aki 1918. februárjában megalakította a Lengyel Vörös Űteget a Dnyeszter menti Mogiljovban. Ezek az igen kedvezően alakuló események azonban hamarosan mégis kudarchoz vezettek, mivel a központi hatalmak csapatai február végén behatoltak Ukrajnába.⁴³

A lengyel forradalmi katonai egységek megalakításának fő központja lényegében mégis Moszkva volt. A szervezést lehetővé tette, hogy itt tartózkodott a lefegyverzett 1. lengyel forradalmi ezred állománya. Abban a vállalkozásban, melynek eredményeképpen Belgorodból Moszkvába kerültek, néhány ezer katonára vett részt. A Sándor-laktanyában helyezték el őket Czerniakowski ezredes parancsnoksága alatt.⁴⁴

A moszkvai szervező munkában először a Tadeusz Kosciuszko Lengyel Forradalmi Dandár létrehozásának terve vetődött fel. Állományába három lövészezred, egy lovasosztály és egy tüzérosztály tartozott volna. A terv végrehajtása már január 10-én megkezdődött. Az egyik lövészegység állományát a lefegyverzett 1. lengyel forradalmi ezredből kívánták létrehozni, új nevén „Varsói” ezred lett volna. Az újonnan szervezett 2. lengyel forradalmi ezred a „Krakkói”, a 3. lengyel forradalmi ezred pedig „Poznani” elnevezést kapta volna. A szervezendő dandár tüzéralakulatát „Lódzi” néven a Január 1. Lengyel Forradalmi Nehéztüzér Osztály, a lovas egységet pedig a Piotr Borewicz törzskapitány parancsnoksága alatt álló 1. Moszkvai Szovjet—Partizán-ezred képezte volna.⁴⁵

42 W. Najdus: Lewica polska ... i. m. 139. o.

43 P. A. Gotub: Rewolucyjne oddziały polskie w Rosji w latach 1917—1920. „Wojsko Ludowe” 1958. 11. sz. 44. o.; A. Kronik: Zachodnia Dywizja Strzelców (1918—1919). Megjelent a „Z dziejów stosunków polskoradzieckich” III. k. Varsó, 1968. 53. o.; H. Bitner: Autobiografia „Z Pola Walki” 1958. 1. sz. 234. o.

44 J. Hofman: Z dziejów Czerwonego Pułku Warszawy. WPH 1964. 2. sz. 189. o.

45 W. Najdus: Lewica polska ... i. m. 144. o.

A dandár megalakítása azonban nem fejeződött be. Megakadályozta ezt az a körülmény, hogy a még szerveződő egységeket is haladéktalanul be kellett vetni az ellenforradalmi erőkkel vívott harcba. A harctevékenységre először Jan Neuman 120 főnyi alegységét jelölték ki, amelyet az 1. lengyel forradalmi ezredből vontak ki és küldtek Kronstadtba.⁴⁶ Hamarosan Harkovba küldték Borwicz lovasalakulatát is. Belgorodnál vettek részt a német csapatok elleni harcokban. Ebben a helyzetben a 2. és 3. ezred felállításával kapcsolatos tevékenységet fel kellett függeszteni. Érthetően elhalasztódott a Lengyel Forradalmi Dandár megszervezése is. A súlyos nehézségek leküzdésére nem volt mód, annál is inkább, mert az SDKPiL sem támogatta a hadseregszervezést, mivel továbbra is ellenezte az önálló lengyel katonai alakulatok létrehozását.⁴⁷

Miközben a Lengyel Forradalmi Dandár megalakításának ügye ilyen sikertelenül alakult, a Népbiztosok Tanácsa 1918. január 15-én hozott dekrétuma értelmében már folyt a Vörös Hadsereg szervezése. Az új, szocialista hadsereg rendkívül bonyolult körülmények között jött létre, az orosz dolgozó tömegek nagyon kimerültek az imperialista háború, a súlyos gazdasági válság és az elhúzódó polgárháború következtében. A lenini dekrétum, melynek alapján megszervezték a Vörös Hadsereget, többek között hangoztatta: „A régi hadsereg a burzsoázia kezében a dolgozók elnyomásának az eszköze volt. Annak következtében, hogy a hatalom a dolgozó és kizsákmányolt osztályok birtokába került, szükségessé vált egy új hadsereg létrehozása, amely a jelenben a szovjet-hatalom védőbástyája, a legközelebbi jövőben pedig alapját képezi majd a nép általános felfegyverzésének, amely az állandó hadsereget fogja felváltani, és támaszul szolgál majd a közelgő európai szocialista forradalomnak.

Erre való tekintettel a Népbiztosok Tanácsa elhatározza: Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg elnevezés alatt új hadsereget kell szervezni...⁴⁸

1918 tavaszán az SDKPiL álláspontja a lengyel forradalmi katonai egységek létrehozásának kérdésében fokozatosan kezdett megváltozni. Mindez heves vita során, mely az oroszországi polgárháború kiszélesedésének mértékében egyre fokozódott. Különösen jelentősek voltak az oroszországi SDKPiL-csoportok 1918. májusában megtartott II. értekezletének határozatai. A résztvevők egyetértettek abban, hogy megengedhető a Vörös Hadsereg állományában az önálló lengyel forradalmi katonai alakulatok létrehozása. Ennek az álláspontnak a kialakulásához nagy mértékben hozzájárult az a körülmény, hogy már ténylegesen létezett néhány lengyel katonai alakulat és főként az, hogy jelentős számú lengyel már fegyveresen harcolt a forradalom védelméért. Tömegesen kiálltak a lengyelek önálló nemzeti alakulatokba tömörülése mellett.⁴⁹

Új távlatokat nyitott az oroszországi lengyel forradalmi katonai alakulatok fejlődésében az 1918. február 24-i határozat, melyet az 1. lengyel forradalmi ezred katonagyűlése hozott.⁵⁰ A döntést tettek követték. A moszkvai katonai körzet politikai biztosának március 9-i parancsa alapján megkezdődött az ezred újjászervezése, amely a későbbiekben Varsói Forradalmi Vörös Ezredként sze-

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Lukawski: Dzielnosc Komisariatu do Spraw Polskich „Zeszyty Naukowe” UJ, Krakko, 1967. 20. füzet, 72. o.

⁴⁸ 50 lat Armii Radzieckiej. Mała kronika. Munkaközösség M. Plikus vezetésével. Varsó, 1968. 17. o. Magyarul megjelent: A Szovjetunió története 1917–1926. Válogatott dokumentumok. Budapest, 1961. 296. o.

⁴⁹ Z. Lukawski: Przyczynek do historii... i. m. 119. o.; W. Najdus: Lewica polska... i. m: 150. o.

⁵⁰ J. Hofman: i. m. 189. o.

repelt. Parancsnoka a SDKPiL egyik vezetője, Stefan Żbikowski lett.⁵¹ Az ezred politikai biztosa ugyanennek a pártnak a tagja, Stanisław Bobinski,⁵² törzsfőnöke pedig a PPS-Baloldal tagja, Stanisław Dziatkiewicz volt. Az ezred két lövészszázlójából, valamint felderítő, géppuskás és műszaki alegységekből állt.⁵³

A Varsói Forradalmi Vörös Ezred átszervezésével kezdődött a lengyel forradalmi katonai alakulatok létrehozása Moszkvában, az eddigiektől eltérő alapelveken. Ezek már nem rögtönzött erőfeszítések voltak, nem szándékoztak bizonytalan jogállású egységeket létrehozni. Most már az új alapokon szervezett, új típusú Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg részét képező alakulatok létrehozásáról volt szó.⁵⁴

A Varsói Forradalmi Vörös Ezred átszervezése gyorsan haladt. Már 1918. áprilisában részt vehetett az anarchisták egy csoportja által Moszkvában kirobbantott ellenforradalmi lázadás leverésében. Az akció során elesett a felderítő egység parancsnoka, Aleksander Gadowski. 1918. áprilisától júniusáig az ezred létszáma állandóan nőtt. Döntő szerepe volt ebben a lengyel jobboldali katonai alakulatokból, többek között a német csapatok által Kanyovnál 1918. május 11-én szétvert volt II. lengyel hadtesttől az önkéntesek átözönlésének.⁵⁵

Ezzel egyidőben szerveződött Moszkvában az Őrosztagok Önálló Csoportja. Kezdetben a moszkvai katonai körzet parancsnokságán teljesítettek szolgálatot, majd 1918 nyarán átszerveződtek a 3. Lengyel Forradalmi Lublini Ezredé.⁵⁶ Ugyanakkor újabb egységek szervezése is megkezdődött, többek között a Mazóviai Ulánuszredé, Boriszoglebszkben egy ulánuszszázadé és Szaratovban egy gyalogosegységé.⁵⁷

A lengyel forradalmi katonai egységek megalakítása önkéntesek toborzása útján ment végbe. A jelentkezők írásban kötelezték magukat hat hónapos katonai szolgálat teljesítésére. Zsoldot, családjuk számára élelmszersegélyt és külön pénzsegélyt kaptak. Az alakulatok felállítása igen nehéz körülmények között ment végbe a polgárháború további kiterjedése következtében. Az egyes alakulatok már szervezésük időszakában bevetésre kerültek, például Kurszknál, Belgorodnál és Caricinnál (ma Volgográd), és a helyőrségi szolgálatban is számos feladatot oldottak meg.⁵⁸

51 ŻBIKOWSKI, STEFAN: 1891-ben Wola Osowińskában született, értelmiségi családból. A varsói egyetemen matematikatanári képesítést szerzett. 1915-től a cári hadseregben szolgált, két év múltán zászlósi rendfokozattal elvégezte a vilnai katonaiskolát. A februári forradalom után kapcsolódott be az aktív forradalmi tevékenységbe. A Délnyugati Fronton katonai bizottságokat szervez, a lengyel baloldali katonai alakulatok 1917. decemberi kongresszusán a belgorodi tartalék lövészedret képviseli. 1918 elején az ezredbizottság elnöke, majd az 1. Forradalmi Lengyel Ezred (a volt tartalék lövészred) parancsnoka. Kiemelkedő parancsnoki egyénisége elsősorban a Nyugati Lövészhadosztály szervezésekor nyilvánult meg. Az intervenció és a polgárháború befejeződése után jelentős szerepet játszott a nemzetközi munkásmozgalomban. (A Księga Polaków Uczestników Rewolucji Październikowej, 1917–1920. Biografie. [A továbbiakban — Księga Polaków ...] Varsó, 1967. alapján.)

52 BOBIŃSKI, STANISŁAW: nemesi családból származott, 1882-ben, Varsóban született. Kezdetben az illegális szocialista mozgalomban tevékenykedett, 1905-től az SDKPiL-hez csatlakozott. Hamarosan emigrációba kényszerült, Krakkóban filozófiát hallgatott, Drezdában erdészeti tanulmányokat folytatott. 1913-ban visszatért Varsóba. A februári forradalomban már aktívan tevékenykedett. Az SDKPiL szervezőjeként kiemelkedő szerepet játszott az oroszországi lengyel katonai baloldal vezetésében. 1918 elején Moszkvában a lengyel ügyek katonai biztosa a Moszkvai Katonai Körzet parancsnokságán. 1918. májusában az SDKPiL csoportok értekezletén a katonai szervezési kérdések előadója. Előbb a Varsói Forradalmi Vörös Ezred, majd 1918. augusztusától a Nyugati Lövészhadosztály politikai biztosa. Már 1919-ben felelős beosztásokat töltött be Szovjet-Oroszország párt- és államapparátusában. Később a moszkvai Szverdlov Egyetemen tudományos, kutató és oktató munkát végzett. (A Księga Polaków ... alapján)

53 Z. Lukavski: Przyczynek do historii ... i. m. 122. o.

54 J. Hofman: i. m. 190. o.

55 Uo. 195. o.; W. Najdus: Lewica polska ... i. m. 153. o.; I. Pawlowski—K. Sobczak: i. m. 161. o.

56 Uo. 174. o.

57 A. Manuszevics: Polskizje intyernacionalizszi ... i. m. 248. o.; P. A. Gotub: i. m. 48. o.

58 Z. Lukavski: Przyczynek do historii ... i. m. 123. o.

1918. július 7-én kitört a jaroszlavli ellenforradalmi felkelés. A szovjethatalom ellenségei kezdetben jelentős sikereket értek el. Elfoglalták a városi fegyverraktárt, a postát, a táviradót és a város nagy részét. A védelemben levő gyenge vörösgárdista osztagok megsegítésére az 1. Moszkvai Szovjetezred kapott utasítást. Vele együttműködve vett részt a vállalkozásban a Varsói Forradalmi Vörös Ezredből kiállított vegyes zászlóalj is. A zászlóalj parancsnoka Wiktor Filanowicz, politikai biztosa Władysław Scibor volt. Állományába tartozott két lövészsorozat, egy nehézgéppuskás szakasz, egy aknavető szakasz és Henryk Pończ-Ciesiołkiewicz mazóviai ulánusszázada. A lengyel katonák rendkívül heves utcai harcokban vettek részt mintegy 20 napon át. Az ellenség, mivel számított az Arhangelszk körzetében partra szállt antant-csapatok segítségére, elkeseredett ellenállást fejtett ki.⁵⁹

A Moszkvában alakulóban levő Mazóviai Ulánuszerezből hamarosan két lovasszázadot állítottak ki, és Piotr Borewicz parancsnoksága alatt Kazanyba küldték őket. Az 1. szovjet hadsereg állományába kerültek, amely abban az időpontban a keleti fronton harcolt a csehszlovák hadtest által támogatott fehér tábornokok erői ellen.⁶⁰

1918. augusztusának első napjaiban került sor a Varsói Forradalmi Vörös Ezred elutazására, melyet a déli frontra irányítottak. Az útnak indulás előtti napon a zamoszkvorecsi Technológiai Intézetben katonagyűlést tartottak, melyet a forradalom vezérének, Vlagyimir Iljics Leninnek a részvétele tett emlékeztetéssé. A forradalom vezére búcsúszavaiban az egybegyűlt lengyel katonákat felszólította a dolgozók nemzetközi testvériségének erősítésére. Rámutatott, hogy a lengyel katonáknak „az a nagy tisztesség jutott osztályrészül, hogy fegyverrel a kezükben védjék meg a szent eszméket, és hogy együtt harcolva azokkal, akik tegnap a fronton ellenfeleik voltak — a németekkel, az osztrákokkal, a magyarokkal —, a gyakorlatban valósítsák meg a népek nemzetközi testvériségét”.⁶¹

A Varsói Forradalmi Vörös Ezred frontra utazásával nem szűnt meg a lengyel forradalmi katonai alakulatok további építése. Sőt éppen ekkor lendült fel ez a tevékenység a Nyugati Lövészadosztály létrehozása érdekében, melynek parancsnoka W. Jerszow, majd 1919-ben Roman Łagwa⁶² volt. Ennek a harcászati egységnek a politikai biztosai 1918-ban Stanisław Bobiński, Stefan Żbikowski és Stanisław Budzyński, 1919-ben pedig Stefan Brodowski, Adam Sławiński és Samuel Łazowert⁶³ voltak.

A Vörös Hadsereg szervezeti felépítésének megfelelően a hadosztály három dandárból állt. Az I. Lövészdandár állományába tartozott az 1. Varsói Forradalmi Vörös Ezred (parancsnoka Wojciech Szudek, helyettese Stanisław Dziatkiewicz), a 3. Siedlcei Forradalmi Ezred (parancsnoka Franciszek Rupiewicz, helyettese Adam Szpak), a Varsói Huszárered (parancsnoka Władysław Kolanowski, politikai biztosa Ignacy Piwoń) és az I. Könnyű Tüzérosztály. A II. Lövészdandár egysége volt a 2. Lublini Forradalmi Ezred (parancsnoka Włodzi-

⁵⁹ S. Żbikowski: Zachodnia Dywizja Strzelców. „Z Pola Walki” 1960. 2. sz. 90. o.

⁶⁰ Uo. 88. o.

⁶¹ H. Bobińska: Lenin w Czerwonym Pułku Warszawy. Pamiętnik tamtych lat. I. rész. Varsó, 1963. 43. o. Magyarul: V. I. Lenin Összes Művei. 2. kiadás 37. k. Budapest, 1973. 23. o.

⁶² ŁAGWA, ROMAN: Varsóban született, 1891-ben, kispolgári családból. Már középiskolás korában részt vett az iskolai illegális szocialista körök munkájában. 1910-től a PPS-Baloldalihoz tartozott. 1914-től a cári hadseregben szolgált. Tevékenyen részt vett a katonai mozgalomban. Kiváló szónok, részt vett a lengyel katonák I. összoroszországi kongresszusa baloldalának pétérvári tanácskozásain. Később a ZWP (Baloldal) Központi Bizottságának tagja, majd — az Októberi Forradalom után — a vezetője. Tántoríthatatlanul harcolt a forradalom ügyéért. A Nyugati Lövészadosztály I. Lövészdandárjának szervezője, majd parancsnoka. Az intervenció és a polgárháború után magas parancsnoki tisztségeket töltött be a Vörös Hadseregben. (A Księga Polaków ... alapján.)

⁶³ Z. Lukawski: Przyczynek do historii ... i. m. 125. o.

mierz Władyczuk), a 4. Varsói Forradalmi Ezred (parancsnoka Franciszek Makowski, majd Stanisław Kowalski, politikai biztosa Eugeniusz Walczak), a Mazóviai Ulánuszred (parancsnoka Zygmunt Skalski, politikai biztosa Stanisław Mickiewicz). A legutoljára megalakult III. Lövészdandárhoz tartozott az 5. Vilnai Forradalmi Ezred (parancsnoka A. Zienkiewicz), a 6. Grodnói Forradalmi Ezred (parancsnoka I. Kujukew), egy lovasegység és a III. Könnyű Tüzérsztály. A dandárparancsnoki tiszteket a következők töltötték be: az I. Lövészdandárnál Roman Łagwa (1919. januárjától Kazimierz Majewski), a II. Lövészdandárnál Franciszek Makowski (1919. februárjától Stanisław Kowalski), a III. Lövészdandárnál pedig Kazimierz Majewski (1919. márciusától Dobrowolski). A dandár állományába tartoztak ezen kívül a géppuskás, a távirász, az egészségügyi és állategészségügyi alegységek, továbbá egy tartalékszázalaj és egy műszaki század. A Nyugati Lövészadosztály parancsnoksága alá tartozott továbbá egy lovas felderítő alakulat, egy távirász zászlóalj, egy műszaki zászlóalj, a gépkocsipark, egy repülőcsoport, tábori kórház, az egészségügyi, illetve állategészségügyi alakulatok és két hadtápbázis.⁶⁴

A hadosztály legfelsőbb politikai szerve a Forradalmi Katonai Tanács volt. Ennek tagja volt Samuel Łazowert (ismert lengyel munkásmozgalmi vezető, 1918. novemberétől az oroszországi SDKPiL-csoportok Központi Végrehajtó Bizottságának tagja), Stefan Brodowski (szintén az SDKPiL egyik kiemelkedő alakja) és Adam Kaczorowski-Sławiński (a bolsevik párt tagja). Az önkéntesek toborzásával kapcsolatos feladatok végrehajtását a Forradalmi Katonai Tanács mellett 1919. január 14-től működő Toborzási Osztály irányította Romuald Muklewicz,⁶⁵ Lengyeország Kommunista Munkáspártjának tagja, a PPS-Baloldal volt tagja vezetésével. Az osztály ellenőrizte a különböző városokban szervezett 30 toborzóiroda tevékenységét. Ezenkívül léteztek a Nyugati Lövészadosztálytól független, önálló lengyel forradalmi egységek is. Közéjük tartozott például az irkutszki Lengyel Forradalmi Század, az uszmani Lengyel Osztagscsoport, a petrozavodszki Lengyel Vasúti Óralakulat, a voronyezsi Lengyel Vasúti Óralakulat, az orjoli „Józef Mirecki” Lengyel Zászlóalj és az odesszai Lengyel Osztag.⁶⁶

1918. augusztusától, mint már említettem, a Nyugat Lövészadosztály néhány alakulata Gyenyikin tábornok csapatai ellen harcolt. Később az egész I. Lövészdandár bekapcsolódott a harctevékenységbe és a déli arcvonalon maradt 1919. január közepéig. Kezdetben nem működött egységes alakulatként. Alegységei különböző szovjet harcászati kötelekek parancsnokságai alárendeltségébe tartoztak. 1918. október közepén ebben a vonatkozásban alapvető változás következett be. A dandár alakulatai egységes harcászati egységbe összpontosultak és önálló arcvonalszakaszon oldották meg harcadataikat. Ez a szakasz Balasovtól délre, Makasevszktől Nyikolajevszkig terjedt és mintegy 20 km szélességű volt. A dandár harcászatiilag a 15. szovjet lövészadosztály alárendeltségébe tartozott. A különösen elkeseredett harcok során jutott Kupavához és Szerbinóhoz.

⁶⁴ S. Zbikowski: i. m. 92. o.; I. Pawłowski—K. Sobczak: i. m. 190. o.; A. Kronik: i. m. 55: o.; W. Najdus: Lewica polska i. m. 156. o.

⁶⁵ MUKLEWICZ, ROMUALD: 1890-ben született Supraste-ban, munkáscsaládból. 1906-tól 1909-ig az SDKPiL, majd a PPS-Baloldal tagja. Az I. világháborúban az orosz hadiflottánál szolgált. A februári forradalom után matrózbizottsági elnök, majd a pétérvári szovjet tagja. Részt vett a lengyel katonák I. oroszországi kongresszusán Pétervárott, a baloldali küldöttek különválása után pedig, Łagwával együtt, a külön tanácskozásokon is. 1919-ben Lengyelország Kommunista Munkáspártja csoportjai Központi Végrehajtó Bizottságának tagja, ugyanakkor a Nyugati Lövészadosztály Forradalmi Katonai Tanácsa Toborzási Osztályának vezetője. Később magas parancsnoki tisztségeket töltött be a Vörös Hadseregben. (A Księga Polaków ... alapján.)

⁶⁶ W. Najdus: Lewica polska ... i. m. 182. o.

Ezekben a küzdelmekben elsősorban a 2. Lublini Forradalmi Ezred vett részt, amely 1918. november 11-én került az I. Lövészdandár állományába, miután ebből kivonták a 3. Siedlcei Forradalmi Ezredet. 1918. december végén az I. Lövészdandár Krasznoje és Oszipov helységek védelmében vívott heves harcokat. A dandár a déli arcvonalon súlyos veszteségeket szenvedett. Csupán 1918. december 9—29. között 800 volt az elesettek, megfagyottak, eltűntek száma.⁶⁷ 1919. január végén az I. Lövészdandárt kivonták a déli arcvonalról. Belorussziába érkezése után összevonásra került a Nyugati Lövészadosztály más alakulataival.

A Nyugati Lövészadosztály alakulatainak egyesítésére Vityebszk térségében került sor. Később az egyesített hadosztályt bevetették a német hadseregtől elhagyott belorusz területekért folyó harcokba. A hadosztály keletről nyomult Lida és Baranovicsi irányába. 1919. február végén harcba bocsátkozott a lengyel állam fegyveres erőivel.⁶⁸ Ezzel bekövetkezett az ellentétes ideológiát képviselő és a front két oldalán harcoló lengyel katonai alakulatok fegyveres összecsapása. A Nyugati Lövészadosztály egységei 1919. június 9-ig vettek részt ezekben a harcokban. Ekkor új elnevezést kapott, 52. szovjet lövészadosztály lett és ezzel a hadosztály — mint lengyel harcászati alakulat — megszűnt létezni.

A továbbiakban, a Nyugati Lövészadosztály névváltozása után, a lengyelek már nem önálló nemzeti egységekben járultak hozzá az Októberi Forradalom vívmányainak fegyveres megvédéséhez. A kutatások mindezideig nem tudták megállapítani, tulajdonképpen hány lengyel vett részt a forradalom védelmében. Vannak feltételezések, melyek szerint a Vörös Hadsereg és a lengyel forradalmi katonai alakulatok soraiban több mint 100 000 lengyel harcolt.⁶⁹ Az internacionalizmus nagyszerű iskoláját jelentő szolgálatban átlagon felüli vezető és szervező tehetségek tűntek fel. A legkiválóbbakhoz tartozott elsősorban Stanisław Bobiński, Roman Łagwa, Romuald Muklewicz és Stefan Żbikowski. Feltétlenül figyelmet érdemelnek.

⁶⁷ I. Pawłowski—K. Sobczak: i. m. 203. o.

⁶⁸ A. Kronik: i. m. 55. o.

⁶⁹ I. Pawłowski—K. Sobczak: i. m. 250. o.